

משם למרחוק, לכן צריך להרחיק מהם ד' אמות.

והגמרא מביאה עתה הוכחה לרב נחמן:

תניא נמי הכי: נברכת הכובסין, ד' אמות. למדנו כברייתא שצריך להרחיק את נברכת הכובסין ד' אמות.

אך מקשה הגמרא: **והא אנן, תנן ג' טפחים!** הרי שנינו במשנה שמספיק להרחיק ג' טפחים.

אלא, לאו, שמע מינה כדרב נחמן. שכדי לתרץ הקושיא הזאת מוכרחים לומר כרב נחמן, שהמשנה מדברת במחמצן, לכן מספיק הרחקת ג' טפחים, ואילו הברייתא מדברת בנדיין, לכן צריך ד' אמות.

ואיבא דרמי להו מירמי, יש מבני הישיבה שלמדו, שמקודם הקשו בבית המדרש הסתירה בין המשנה להברייתא:

תנן: נברכת הכובסין ג' טפחים.

והתניא, ארבע אמות!?

וכדי לתרץ את הסתירה, **אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא קשיא. כאן מן המחמצן. כאן מן הנדיין.**

רב הייא בריה דרב אויא מתני לה בהדיא, היה שונה ברייתא שיש בה הוספה על דין המשנה, ואומרת: צריך להרחיק ג' טפחים מנברכת הכובסין, **אלא אם כן הרחיק משפת מחמצן ולכותל ג' טפחים.** ומפורש בברייתא, שמדובר במחמצן, ולא בנדיין.

שנינו במשנה: לא יחפור וכו' אלא אם כן

את עצמו, ולכן מרחיקים את המשרה מן הירק ואת הכרישין מן הבצלים, בשלמא באלו, שרק המשרה והכרישין הם המזיקים, והירק והבצלים אינם מזיקים, שפיר סוברים רבנן שעל המזיק להרחיק את עצמו. אבל בחרדל ודבורים, שכל אחד מזיק לשני, למה בעל החרדל יצטרך להרחיק ובעל הדבורים אינו צריך להרחיק? הרי אדרבה, בעל החרדל, שסמך בהיתר, אינו צריך להרחיק, ובעל הדבורים, שבא אחר כך, צריך להרחיק.

ומבאר הגמרא: **ורבנן סוברים, שדבורים לחרדל, לא מזקי ליה.**

כי אי בבינתא, לא משכחת ליה, אי בטרפא, הדר פארי! יט-א

שנינו במשנה: **ולא נברכת הכובסין וכו'!**

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא שנו במשנתנו שצריך להרחיק ג' טפחים מנברכת הכובסין, **אלא מן המחמצן.**

דרך הכיבוס בזמננו היתה כך: תחילה היו שורים את הבגדים יום או יומים בגומת מים שיש בהם צואת כלבים, עד שמחמיצים המים ומסריחים, וזה נקרא "מחמצן". אחר כך היו שמים את הבגדים בתוך גומא אחרת שיש בה מים, ומכבסים ומשפשפים בה להוריד כל הלכלוך. אותה גומא נקראת "נדיין".

ומן המחמצן מספיק להרחיק ג' טפחים, כיון שהמים נשארים שם, ואינן נתזים משם למרחוק.

אבל מן הנדיין — ד' אמות. כיון שמשפשפים שם את הבגדים, נתזים המים

דהבלא. ברישא ההיזק הוא מחמת הלחות והרטיבות שיש בבור ובשאר דברים, ובסיפא ההיזק הוא מחמת החום שיש בגפת וזבל ובשאר דברים, לכן לא עירב אותם התנא ביחד.

תא שמע רביה, ממה ששינונו בברייתא [לעיל יז ב]: רבי יהודה אומר: סלע הבא בידיים, זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן. זה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד.

כשיש סלע שמפסיק בין שתי השדות, והסלע הוא "בא בידיים", שהוא רך עד כדי שאפשר לכותשו בידיים לבד בלא כלי, הרי אם כל אחד רוצה לחפור בור ברשותו, צריך כל אחד להרחיק ג' טפחים מהמיצר ולסוד בסיד.

ומדייקת הגמרא: טעמא ד"בא בידיים". הא לא "בא בידיים", לא. מזה שכתוב "בא בידיים", משמע שאם הסלע הוא קשה עד שאי אפשר לכותשו בידיים, הדין שונה. ובהכרח, היינו לענין שאינו צריך להרחיק וגם לסוד בסיד. ואם כן, אפשר לפשוט מכאן שהפירוש במשנתנו הוא "או סד בסיד", שהרי המשנה לא מדברת בסלע הבא בידיים, אלא בסתמא.

ודוחה הגמרא: הוא הדין דאף על גב דלא בא בידיים, נמי סד בסיד, שלעולם גם בלא בא בידיים יש אותו הדין שצריך להרחיק ולסוד בסיד.

ומה דקתני "בא בידיים", כי איצטריכא ליה לומר זאת, היות וסלקא דעתך אמינא, כיון דבא בידיים, ליבעי רווחא טפי, קא משמע לך.

הרחיק מכותל חבירו ג' טפחים, וסד בסיד. איבעיא להו: וסד בסיד תנן, או דילמא או סד בסיד תנן.

בני הישיבה הסתפקו, האם כונת המשנה לומר שצריך להרחיק ג' טפחים וגם לסוד בסיד, או שמספיק אחד מהשניים, להרחיק ג' טפחים, או לסוד בסיד.

ופושטת הגמרא: פשיטא, פשוט הדבר, ד"וסד בסיד" תנן. כונת המשנה ברישא היא לומר, שצריך להרחיק וגם לסוד בסיד.

דאי סלקא דעתך ד"או סד בסיד" תנן, אם כן, ליערבינהו וליתנינהו!

אם נאמר שמספיק או להרחיק או לסוד בסיד, הרי בבבא השניה של המשנה "מרחיקין את הגפת וכו'", שגם שם נאמר "וסד בסיד", היה פשוט להגמרא שהכונה או סד בסיד, משום שאין ההיזק כל כך מרובה עד שיצטרכו גם הרחקה וגם לסוד בסיד. ואם נאמר שגם ברישא הכונה או סד בסיד, אם כן למה חילקה המשנה אותם לשתי בבות, והרי דין שניהם שווה. אלא בהכרח, שברישא צריך גם הרחקה וגם לסוד בסיד, ובסיפא צריך או הרחקה או לסוד בסיד, ולכן חילקה אותם המשנה לשתי בבות.

ודוחה הגמרא: דילמא משום דלא דמי האי היזיקא להאי היזיקא. לעולם, בין ברישא ובין בסיפא, "או סד בסיד" תנן, ומה שחילקה אותם המשנה לשתי בבות, הוא משום שאינו דומה סוג ההיזק של הרישא לשל הסיפא:

רישא, היזיקא דמתנא. סיפא, היזיקא

"סלעים", ולא קתני "חול", ומאי שנא התם, במסכת שבת, דקתני "חול" ולא קתני "סלעים"??

במשנתנו שנינו מרחיקים את הגפת וכדומה לפי שהם דברים המוסיפים הבל [חום], ומחמת זה הם מזיקים לכותל, והמשנה מונה כאן גפת זבל ומלח וסיד ו"סלעים". ואילו במשנה במסכת שבת, שגם כן הנידון הוא מה הם הדברים שמוסיפים הבל, שם מונה המשנה גפת זבל ומלח וסיד ומשמיטה את ה"סלעים", אך מאידך היא מוסיפה גם "חול".

ונמצא שיש שני שינויים בין משנתנו למשנה בשבת, שכאן שנה התנא סלעים ולא שנה חול, ושם שנה התנא חול, ולא שנה סלעים?

אמר רב יוסף: לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים. לכן התנא לגבי הטמנה לא מדבר על אופן כזה.

אמר ליה אבוי לרב יוסף: וכי דרכן של בני אדם להטמין בגזי צמר ולשונות של ארגמן?? היינו, בצמר שגזזו אותו מן הבהמה, לפני שעיבדו אותו, ובלשונות של ארגמן, שהוא צמר צבוע באדום, שלאחר צביעתו חזרו והחליקוהו במסרק, ועשו ממנו לשונות לשונות.

ובכל זאת, התנא במסכת שבת מדבר על הטמנה באופן הזה!

דתניא: טומנין בגזי צמר [צמר לאחר גיזתו, כשהוא בלתי מעובד], **ובציפי צמר** [צמר לאחר סריקה וניפוץ במסרק], **ובלשונות של ארגמן** [צמר לאחר צביעה, שחזרו והחליקוהו במסרק פעם נוספת, ועשו

הברייתא באה לחדש, שאף על פי שהסלע הוא רך, "בא בידים", בכל זאת מספיק להרחיק ג' טפחים ולסוד בסיד, לפי שהייתי חושב, כיון שהוא בא בידים, צריך להרחיק יותר מג' טפחים. לכן משמיעה לנו הברייתא שגם בא בידים דינו שוה לאינו בא בידים, שמרחיק ג' טפחים וסד בסיד.

שנינו במשנה מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת [הסיד ואת] הסלעים וכו'.

תנן התם, שנינו שם במסכת שבת, תחילת פרק רביעי: במה טומנין, ובמה אין טומנין?

אם רוצה אדם להטמין קדירה מערב שבת, כדי לשמור את חום הקדרה עד סעודת שבת, מותר לו להטמין אותה רק בדבר ששומר על החום הקיים, אך לא בדבר שמוסיף חום. והטעם לדבר הוא, משום שגזרו חכמים, שאם נחיר לו להטמין בדבר המוסיף הבל [חום], שמא יבא להטמין גם בתוך אפר חם. ואם יטמין באפר חם, יכול להיות שישארו שם קצת גחלים לוחשות שעומדות להכבות, ועל ידי שיטמין בהן, הוא יחתה בגחלים, ונמצא שמבעיר אש בשבת. לכן גזרו שלא להטמין כלל בכל דבר שמוסיף הבל.

ובאה המשנה לבאר מה הם הדברים שאין מוסיפין הבל, שמותר להטמין בהן, ומה הם הדברים שמוסיפים הבל, שאסור להטמין בהן.

אין טומנין, לא בגפת, ולא בזבל, ולא במלח, ולא בסיד, ולא בחול, בין לחין בין יבשין. כל אלו הדברים מוסיפין הבל, ולכן אסור להטמין בהן.

ודנה הגמרא: **מאי שנא הכא, דקתני**

נכלל בדברים המוסיפים הבל. ולכן, כשכתוב כאן סלעים, הוא הדין לחול, וכשכתוב שם חול, הוא הדין לסלעים.

אמר ליה רבא: אי, אם מסתמך אתה על "יגיד עליו ריעו", ליתנינהו לכולהו בחדא, וליתני חדא מנייהו באירך, והוא הדין לאירך. כי אם כל אחת מהמשניות סומכת על חברתה, אם כן, די בכך שנשנה במשנה אחת בלבד את כל הדברים המוסיפים הבל, או כאן או במסכת שבת, ובמשנה שניה נשנה רק דבר אחד שמוסיף הבל, ואת השאר נלמד מהמשנה האחרת, שהוא הדין לשאר דברים שמוסיפין הבל.

אלא, אמר רבא: התם, במסכת שבת, היינו טעמא דלא קתני "סלעים", משום דמשתכחי לה לקדרה.

לעולם אין משנה אחת מגלה על חברתה, אלא הטעם שלא כתוב שם סלעים, הוא משום שהסלעים משברים את הקדרה, ואין הדרך להטמין בהן כלל, ולכן אין התנא שונה את האופן הזה. מה שאין כן גיזי צמר ולשוונות ארגמן, אף על פי שאין הדרך להטמין בהן, מכל מקום, לפעמים כן טומנים בהם, לכן שונה התנא אופן הזה.⁽⁹⁾

ואילו **רבא, היינו טעמא דלא קתני "חול", משום דמחמימי חיים ומקרירי קריי.** כאן לא שונה התנא "חול" משום שאם נותנים דבר חם לתוך חול, אז הוא מוסיף הבל, אבל אם נותנים דבר קר לתוך חול, הוא אינו מוסיף הבל, אלא להיפך, שומר על קרירותו.

ממנו קבוצות צמר מאורכות כעין לשון], **ובמוכין** ["מוך" הוא מה שנשחק מבגדי צמר ישנים, כאשר סורקים אותם במסרק מיוחד כדי להחליקם מה"קוצים" של הצמר, הבולטים עקב יושנם של הבגדים].

ואין מטלטלין אותן. אסור לטלטל את כל הדברים השנויים כאן משום מוקצה. ומכל מקום מותר להטמין בהם מערב שבת, ובשבת מוציא את הקדרה, ומזיז אותן על ידי טלטול מן הצד.

ורואים מכאן, שאף על פי שאין דרכן של בני אדם להטמין בהן, מכל מקום דיבר התנא על אופן כזה, וקשה מכאן על רב יוסף.

ולכן מתרץ אביי תירוץ אחר:

אלא, אמר אביי: "יגיד עליו ריעו"! משל הוא, [והוא פסוק בספר איוב, פרק לו], ומשתמשים בו, כדי לומר שדבר האמור במקום אחד יכול לגלות ["להגיד"] על מקום אחר הדומה לו ["רעהו"].

תנא הכא סלעים, והוא הדין לחול.

תנא התם חול, והוא הדין לסלעים.

כיון ששתי המשניות כאן ובמסכת שבת, מדברים על אותו נושא, מה הם הדברים שמוסיפים הבל, אם כן כאשר כתוב כאן סלעים ושם כתוב חול, כל אחד מגלה על חבירו דהיינו על המשנה האחרת, שגם זה

9. זהו פירש ראשון בתוס'. ועוד פירשו, כיון שאין הדרך כלל להטמין בהם, לכן לא גזרו

שחכמים על זה, ומותר להטמין בהם אף על פי שמוסיפים הבל. עוד פירשו בשם ר"ח ור"י,

המים, שבכולם מדובר בנוק הלחות של המים, ואם כן שוב קשה, למה לא שנה גם חול לח.

ומתרצת הגמרא: **הנהו צריכי**, אמת המים ונברכת הכובסין שניהם צריכים להאמר, כי אי אפשר ללמוד זה מזה.

דאי תנא רק **אמת המים**, הייתי אומר שרק אותה יש להרחיק, **משום דקביעא**. אבל **נברכת הכובסין**, **דלא קביעא**, אימא לא.

אם היה שונה התנא רק אמת המים, הייתי אומר משום שהיא קבועה ועומדת תמיד בשדה, לכן צריך להרחיקה, משום שמקלקלת היא את הכותל בלחות המים המחלחלת ממנה אל הכותל. אבל נברכת הכובסין, שאינה קבועה תמיד, אפשר שאין צורך להרחיקה, לפי שאינה מקלקלת כל כך את הכותל, ולכן צריך לשנות גם נברכת הכובסין.

ואי תנא נברכת הכובסין, **משום דקרו וקומי**, אבל **אמת המים לא**, **צריכא**.

אם היה התנא שונה רק נברכת הכובסין, הייתי אומר משום שהמים מתאספים במקום אחד ועומדים שם כל הזמן, לכן מקלקלים הם את הכותל. אבל אמת המים, שהמים זורמים בה, ואינם עומדים במקום אחד, לפי שהם מי מעין זורמים, אפשר שאין הם מקלקלים כל כך את הכותל, ואינו צריך להרחיק, לכן הוצרך התנא להזכיר אמת המים ונברכת הכובסין.

לכן שם, שמדובר בהטמנת קדרה, והדרך הוא שמטמינים קדרה חמה, לכן אסור להטמין בחול כיון שלדבר חם הוא מוסיף הבל. אבל כאן, שמדובר באופן שמניח חול סמוך למיצר, ואין דבר שמחמם את החול, אין החול מוסיף הבל, ואינו מקלקל את הכותל.

אך מקשה הגמרא: **והא תני רבי אושעיא חול!?** הרי רבי אושעיא בתוספתא שלו, מנה חול בין הדברים הנזכרים במשנתנו שצריכים להרחיק, והלא לפי רבא אינו צריך להרחיק חול!?

מתרצת הגמרא: **התב, במתונא**. רבי אושעיא מנה חול בין הדברים הנזכרים ברישא של משנתנו, שצריכים להרחיק משום לחלוחית, ומדבר על חול לח. אבל אינו צריך להרחיק חול יבש משום שמוסיף הבל.

אך שואלת הגמרא: **תנא דידן נמי, ליתני ולוקמיה במתונא!?** התנא של משנתנו, מדוע לא ישנה גם הוא את החול הלח, בין ההרחקות השנויות ברישא.

מתרצת הגמרא: **הא תנא ליה אמת המים**. הרי כבר שנה ברישא אמת המים, והוא הדין חול לח.

שואלת הגמרא: **אטו, מי לא קתני אמת המים, וקתני גם נברכת הכובסין!?** וכי לא שנה אמת המים ובנוסף לזה שנה גם כן נברכת הכובסין, אף על פי שזה דומה לאמת

ומעלים עפר תיחוח, וזה שייך רק לענין הרחקה, אבל לענין הטמנה, מותר להטמין בהם, כיון שאין מוסיפים הבל.

שהגמרא מתרצת, כי מה שכתוב במשנתנו שצריך להרחיק, אין הטעם משום שמוסיפים הבל, אלא משום שהסלעים מלקים את הארץ,

שנינו במשנה: **מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה וכו'**:

שחורש סביב האילנות שהיו שם, לצורך האילנות, ולא בשביל לזרוע. (11)

ומקשה הגמרא: **"זרעים"?** **תיפוק ליה משום מחרישה?** מדוע צריכה המשנה לומר שצריך להרחיק את הזרעים מן הכותל? הרי תמיד לפני שזורעים, חורשים תחילה, ואם כן צריך הוא להרחיק מהכותל עוד לפני הזריעה, משום הנזק שעושה המחרישה.

ומקשה הגמרא: **ותיפוק ליה משום מיא**, למה הוצרך לומר זרעים, הרי כשזורעים צריך אחר כך להשקותם, ואם כן צריך להרחיק משום המים ששופכים שם, וכמו אמת המים וכיוצא בה.

ומתוצת הגמרא: **במפולת יד**. יש אופן שזורעים על ידי שחורשים קצת ולא מעמיקים כעומק המחרישה, ואחר כך מפילים שם הזרעים בידו, ובאופן זה אינו צריך להרחיק משום המחרישה, אלא רק משום היוק הזרעים.

ומתוצת הגמרא: **תנא, בארץ ישראל קאי**. **דכתיב "למטר השמים תשתה מים"**. התנא השונה את המשנה היה נמצא בארץ ישראל, ושם אינו צריך להשקות הזרעים, משום שיורד מטר ומשקה הזרעים, ולכן הוצרך לומר שצריך להרחיק משום הזרעים.

עוד מקשה הגמרא: **"מחרישה"?** **ותיפוק ליה משום זרעים**, מדוע הוצרך התנא לומר שמרחיקים את המחרישה, הרי חורשים כדי שיזרעו שם, והרי הוא צריך להרחיק מהכותל משום הזרעים. (10)

שואלת הגמרא: **למימרא, דזרעים לצדדין קא משתרשי**. האם נאמר שמבואר במשנה ששרשי הזרעים מתפשטים לצדדים עד ג' טפחים, ולכן צריך להרחיק אותם ג' טפחים.

ומתוצת הגמרא: **בחורש לאילנות**. מדובר

והא תנן במסכת כלאיים [ז א]: המבריך את הגפן בארץ, כשיש עץ גפן יחידי, (12) ולוקח זמורה אחת כשהיא מחוברת לגפן, וכופפה,

לתרץ קושייתו.

10. הקשה הרמב"ן, והלא יש נפקא מינה, שיכול לעכב עליו משעת חרישה, עוד קודם שיזרע! ותירץ, שלא מדובר כאן באנשים שוטים שחורשים שלא על מנת לזרוע, ושאלת הגמרא היא, כיון שיצטרך להרחיק משום הזרעים, למה יחרוש בחנם בלא הרחקה.

11. וכתב רש"י "שיש שם אילנות מימים רבים". והיינו שהוקשה לו: מדוע אינו צריך להרחיק את האילנות, הרי מרחיקים את האילן כ"ה אמה. ועל זה מתרץ, שהיו שם אילנות מימים רבים, והיינו שהחזיק בזה ג' שנים. והרשב"א כתב, שמדובר בנטע ברשות. וכוונתו או בנטע ברשות חבירו, שהרשה לו לנטוע שם אילן, או בלוקח.

והגרע"א הקשה לשיטת ר"ת, שלמסקנא גם לרבא מותר לסמוך כל זמן שאין כותל קיים, אם כן נפקא מינה אם חרש תחילה קודם שהיה כותל לחבירו, שמתר לו לחרוש, ולאחר שחרש זה בנה השני כותלו, בזה הדין שאסור לזרוע משום שהזרעים מפסידים להכותל, והניח בצע"ג. ועיין בשיעורי רבי שמואל מה שכתב

12. שאם היו הרבה גפנים שם, דהיינו ה' גפנים, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב, היה נחשב כרם, וצריך להרחיק הזרעים ממנו ד' אמות. אבל